

Fig. 1. Højst. Ydre, set fra vest.

E. M. 1954

HØJST KIRKE

SLOGS HERRED

Navnet på kirkens værnehelgen er ikke overleveret i skriftlige kilder, men da det bevarede sidealterskabs (p. 1576) oprindelige plads har været foran alternichen i triumfmuren mod syd, der er værnehelgenens vanlige plads, tør man antage, at kirken i katolsk tid har været viet *S. Nicolaus*. Kirken betalte i cathedraticum 24 skilling lybsk (sml. p. 1025). En præst nævnes 1298¹, men senere i middelalderen havde kirken fælles præst med Hostrup (p. 1553); 1505 nævnes dog også en kapellan »to Hoyste«². 1506 bestemte Slesvigbispen, at kirkerne skulde have hver sin præst valgt af menigheden³. 1529 udvidedes sognet med Alslev og Vester Højst, som hidtil havde hørt til Nørre Løgum sogn i Ribe stift⁴.

Ved reformationen kom kirken under landsherren, fra 1544 hertug Hans, efter dennes død 1580 de gottorpske hertuger indtil 1713—21, da den blev kongelig. Menighedens gamle valgret bevarede dog til en viss grad; 1786 præsenterede amtmand og provst, menigheden valgte, og kongen konfirmerede. Kirken, som ved genforeningen overførtes fra Slesvig til Ribe stift, er nu selvejende. — Kirken var både 1643 og 1664 udsat for skader ved krigshandlinger, se f. eks. under altersølv, ligesom den 1615 led under »Vestersøen«s indbrud (Danske Atlas VII, 297). — 1933 indviedes en kirkesal på Ellehus.

Kirken ligger lidt mod øst i sognet i landsbyen Øster-Højst. Kirkegården hegnes af hække, i vest og syd tillige af jerngitter. 1838 påbegyndtes opførel-

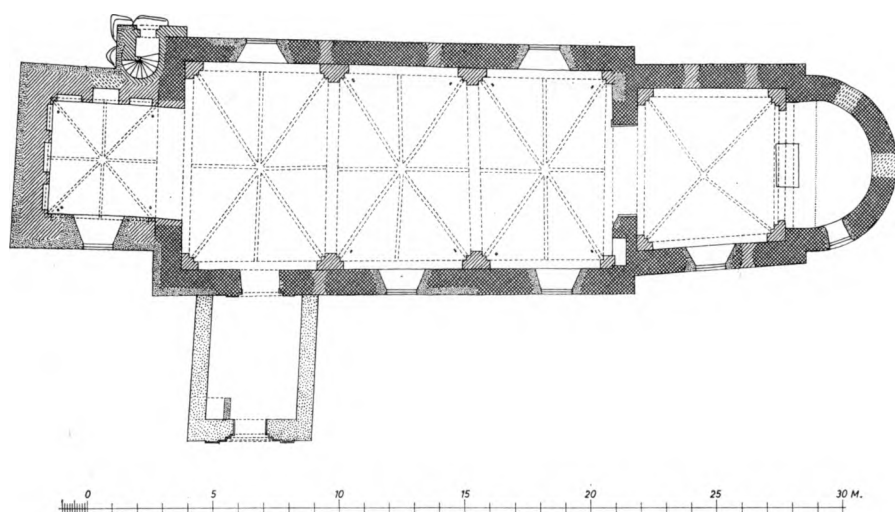

Fig. 2. Højst. Plan. 1:300. Målt af El. M. 1954.

sen af en halvanden meter høj mur⁵, men enten blev den ikke fuldendt, eller også var det dårligt arbejde, thi ved kirkegårdsreguleringen 1869⁶ måtte den til dels nyopføres⁷. I vest er der en portal fra 1600'rne, i krydsskifte, med rundbuet låge og port; den svarer til Rabsted sydportal (p. 1584), men gesimsen mangler, og det afvalmede tag er hængt med blå teglsten. I syd er der en låge mellem to udaterbare, svære, rektantede piller med omløbende bånd og mange aftrapninger opefter; alle åbninger har tremmelåger. Vestporten er nævnt 1643 og en $\dagger$ stegel (indgang) i øst 1675⁸.

$\dagger$ *Kirkeriste*. 1654 blev der lavet en egedør ved risten i øst, og 1682 blev ristene repareret⁸.

Kirken består af apsis, kor og skib fra 1200'rne, gotisk tårn i vest og et våbenhus fra o. 1750 i syd. Orienteringen har afvigelse til nord.

Den romanske bygning, vel den bedst bevarede af egnens teglstenskirker, er at dømme efter springet i skibets gesimsfrise (godt 1 m fra østhjørnerne) opført i to tempi, med apsis og kor først. Materialet er overalt *munkesten* i ret regelmæssigt munkeskifte; stenstørrelserne varierer stærkt (korets nordmur:

27—29 × 12—12,5 × 8—8,5 cm, triumfgavl: 25—27 × 12—13 × 8, 10 skifter = 96 cm, skibets sydmur: 27—29 × 13 × 9—9,5, 10 skifter = 107 cm). Korets sydside har en nyere(?) teglstenssokkel. Apsidens murhøjde er 4,55, skibets (målt i sydøst) 5,6 m. Alle tre bygningsafsnit har foroven en rundbuefrise over små, afrundede(?) konsoller; de tre østligste buer i skibets frise slutter sig til buerne på kor og apsis, resten er noget højere. Herover følger et skifte, der på apsis, kor og skibets østhjørner (skiftet er her ført om på østsiden) har »tænder« af små rundstave (sml. Bylderup p. 1608); på resten af skibets sydmur

Fig. 3. Højst. Våbenhus (p. 1573).

E. M. 1954

er rundstavene erstattet af kantrejste munkesten, og kun på skibets nordmur har skiftet form af et rigtigt savskifte med tænder af kantrejste sten. Apsiden har haft tre vinduer, af hvilke det søndre er omdannet i gotisk tid og senere, mens de to andre står som uregelmæssige tilmuringer. Koret har haft to vinduer i hver langmur, og skibet har formentlig haft tre, men kun eet i syd og to i nord er bevaret, i tilmuret stand som korets. Skibets norddør er forsvundet, syddøren er i brug; udvendig, hvor den sidder i et retkantet, foroven affaset dørfremspring, er den falset og rundbuet (svagt overgribende stik) med smalle, omkringløbende kragbånd (halvrunde eller affasede i underkanten); inderkarmene dækkes af en højtsiddende fladbue. — Skibets østre taggavl er helt bevaret, den vestre kun delvis (sml. tårn); begge har yngre gennemgange.

— Efter opførelsen stod kirken antagelig i blank mur med hvidtet buefrise.

Indre. Apsisbuen, der er en fladtrykt rundbue, viser sig med fals i stikket, men falsen skyldes resterne af apsidens $\frac{1}{4}$ kvartkuglehvælv, der sidder tilbage som en bred skjoldbue; hvælvingen blev muligvis først nedtaget 1905 (sml. p. 1573). Den runde korbue har smalle, mod vest omløbende kragbånd (det søndre afhugget) med hulet eller skråkantet underside; buens helstens stik ledsages af to prydskeer med krumme løbere. To rundbuede, ca. 2 m høje *side-*

Fig. 4. Højst, Ydre, set fra nordøst.

Ældre fot. i NM.

alternicher flankerer korbuen; nicherne er delvis dækket af skibets gotiske hvælpiller, hvis opførelse dog ikke medførte nichernes tilmuring.

Tilføjelser og ændringer. Tårnets bygningshistorie er noget kompliceret og kan næppe udredes fuldstændigt på grund af de udstrakte, nyere ommuringer i syd og vest. Der er flere byggeperioder, som alle — også for trappehusets vedkommende — synes at høre middelalderen til. Materialet er munkesten i munkeskifte, dels med skråt indtrykkede fuger, dels med midtridsede. Muligvis o. 1400 eller kort efter er arbejdet påbegyndt med et lavt, fladloftet tårnrum, der var indrettet til våbenhus (sml. Nr.-Løgum p. 1527) og tilgængeligt fra nord gennem en dør. Denne, som i ydre murflugt afsløres af to stabler for dørfløjen (der var ophængt i vest), er fladbuet indvendig, hvor den flankeres af to ligeledes fladbuede blændinger. Vestvæggen har tre lignende blændinger, og spor i syd røber en tilsvarende udformning her. Umiddelbart over blændingerne (i syd og nord 2,2 m, i vest 2,5 m over gulv) har murene et halvtens tilbagespring, der antagelig har skullet danne vederlag for et nord-sydgående bjælkelag med brædder på oversiden. Det kan ikke afgøres, om et sådant loft blev indlagt, før byggeplanerne ændredes, og rummet fik sit højt-siddende, otte-delte hvælv med kvartstens ribber og sin store, rundbuede arkade til skibet.

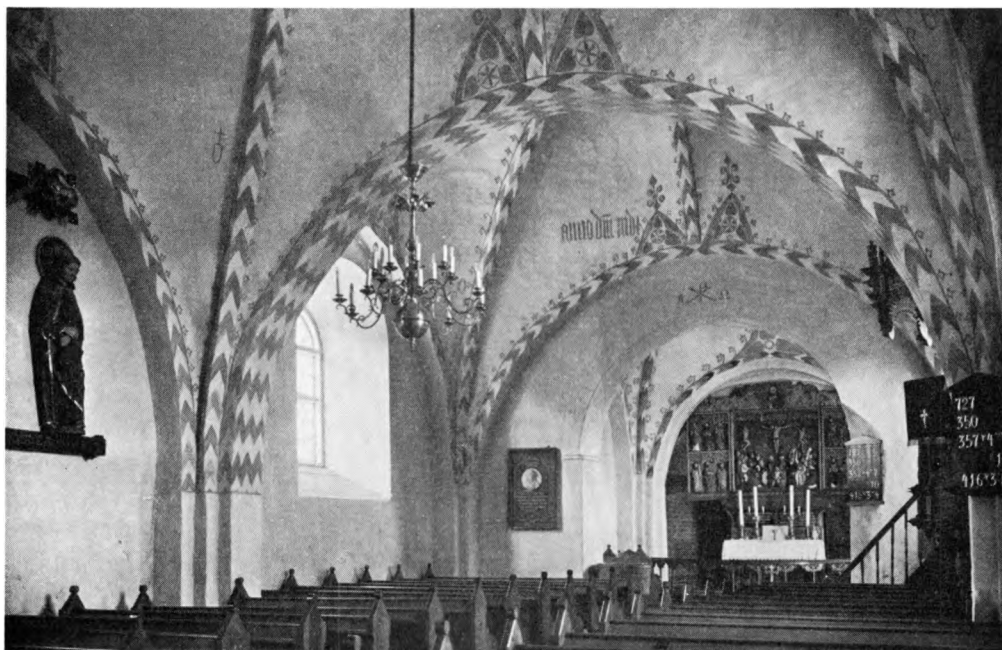

Fig. 5. Højst. Indre, set mod øst.

E. M. 1954

Adgangen til det mørke mellemstokværk er nu gennem et trappehus i nord. Dets opførelse må antagelig ses som en direkte følge af tårnummets overhvelvning, selv om trappen slutter sig til en gennem nordmuren brudt, fladbuet overdør. Tårnets østmur hviler dels på skibets vestgavl, som under tårnets opførelse blev skalmuret på vestsiden i polsk skifte, dels på en forstærkning, der før skibets overhvelvning er opført på gavlens østside; i denne støttemur er der to store, rundbuede spareblændinger. Skibets loft er tilgængeligt fra mellemstokværket gennem en brudt, rundbuet åbning. — Under den ene af mellemstokværkets oprindelige ankerbjælker er der en afstivning med to fuldstændig ens stolper, hvis usædvanlige form tyder på, at anvendelsen er sekundær.

Klokkestokværket, som har to fladbuede glamhuller i nord (nyere i syd og vest), har antagelig været lidt lavere, thi under de to glamhuller er der lodfuger af to andre, 66 cm brede åbninger, som svarer til en i østmuren bevaret, fladbuet åbning, der delvis dækkes af skibets tagryg. — Udvendig i nord er der foroven rester af et savskifte og i øst tre uregelmæssige småblændinger, som vistnok dækker over tilmurede bomhuller. Tårnet krones af et firsidet pyramidespir, der kan stamme enten fra »det ekstraordinære kirke- og tårnbyggeri«, som 1719 havde skaffet kirken gæld⁶, eller fra 1756, da der solgtes gammelt tømmer fra »diesjåhrigen Thurm-Bau«⁸. I øvrigt har tårnet både i 1600'rne og senere været udsat for talrige større reparationer, hvorom bl.a. jernankre med 1835 og 1882 minder⁶.

Fig. 6. Højst. Indre, set mod vest.

E. M. 1954

Våbenhuset (fig. 3), en lille, net bygning i landlig barok fra o. 1750, kan indeholde ældre murværk; dens nærmeste parallel er våbenhuset på sydsiden af Kliplev kirke (Åbenrå amt). — 1852 (sml. jernankre)⁹ blev tagblyet erstattet af tegl¹⁰, og det har nok været ved denne lejlighed, at langmurene blev forhøjet og tagrejsningen ændret (tagryggen bibeholdtes).

Tagværker. Apsidens oprindelige egetagværk er meget lidt suppleret, men af korets og skibets er der kun små rester tilbage; på skibets nordmur ligger nogle bjælkeender og et stykke af den oprindelige, 45 cm brede murrem med stor kam. Også spirets og våbenhusets tagværk er næsten fornyet, af fyr.

Kirken er hvidkalket og blytækt, våbenhuset dog tækket med blå teglsten. På blytagene er der årstal og kirkevæргеinitialer fra 1800'rne. Det indre er hvidkalket med undtagelse af apsiden, der står i blank mur op til træhvælvingen fra 1905¹¹. Våbenhuset har bræddeloft. Alle vinduer har nyere, rundbuede trækarme; vinduernes indersmige har erstattet false, som antagelig hørte sammen med de fladbuede stik, der spores over flere af de nuværende vinduer. Under stolestaderne er der gulv af gule mursten, i midtgang og kor af firkanterede, gule og sorte fliser, nedlagt henholdsvis 1894 og 1898; sidstnævnte år forhøjedes korgulvet, der nu er hævet to trin over skibet¹⁵. I 16—1800'erne har der været utallige reparationer af kirken, men kun dem der omtales i regn-

skaberne for 1784, 1850'erne og 1880—82⁶, synes at kunne gøre krav på betegnelsen hovedreparation.

Solskive fra 1796, af eg; på våbenhusgavlen. 1652 købtes »ein new tsonnenbrett«⁸.

Vindfløj fra 1612, et primitivt dragehoved med udstansede initialer og årstal: HIMP 1612 (hr. Johannes Mauritius, provst), BP og NK 1757 (Balthazar Petersen og Nicolaus Knutzen, henholdsvis provst og præst) samt 1855.

KALKMALERIER

Malerier fra 1501 (sml. fig. 5-6), afdækket 1925, opmalet 1927. Den enkle, men friskt udførte dekoration på korets og skibets hvælv findes ikke blot i sønderjyske kirker (sml. Højer, p. 1031), men også i nørrejyske og fynske. Buerne sparrer og siksakmønstre, de degenererede krabbeblade, de små gavle med tre blade omkring en roset og kronet af en stiliseret dobbeltlilje, liljerosetten i hvælvtoppen samt farverne rødbrunt og lysegråt (ofte tillige sort)¹², alt er så karakteristisk for alle kirkerne, at der sikkert er tale om en omvandrende kunstner. Dateringen: »anno d(omi)ni mdl«, med minuskler, står i skibets østligste kappe. Omkring kappernes trækuller er der malet enkle figurer og bømærker. — På korets sydvæg ses et af de ialt otte indvielseskors, som afdækkes i koret. Muligvis blev malerierne dækket 1653, da hele kirken hvidtedes indvendig⁸. I korhvælvingen står: »Renov. MCMXXVII J. C. Jensen«.

En tdekoration fra 1907(?)¹³, romaniserende på korbuen, gotiserende på ribberne, fjernedes 1925—27.

INVENTAR

Alterbord, muligvis oprindeligt, muret af munkesten, stærkt overpudset, under apsisbuen, 98 cm højt, 170,5 cm langt og 99 cm bredt.

†*Sidealterborde* (sml. alternicher). Ifølge Danske Atlas 1781 (VII, 296) »har neden for Choret paa Nørre og Syndre Side i Pavedømmet staaet 2 Altere, som nu ere borttagne, men Altertavlerne med Helgens Billeder sidde der endnu og bevise, at om ikke heele Kirken, har dog i det ringeste det eene Alter været indviet til St. Nicolaus«.

Alterklæde, nyere, af rødt fløjel, med guldgaloneret kors og nedre kant.

Altertavlen (fig. 7) er en gotisk pentaptych fra 1400'ernes sidste fjerdedel, tilhørende den store værkstedsgruppe Aller (Haderslev amt p. 266), Spandet (p. 1188), Daler (p. 1342) m.fl. og i sin opbygning nøje beslægtet med de to sydslesvigske tavler i Kating og Tating (Kreis Eiderstedt) fra samme værksted, men noget omdannet 1702, og de to yderfløje er nu anbragt således, at

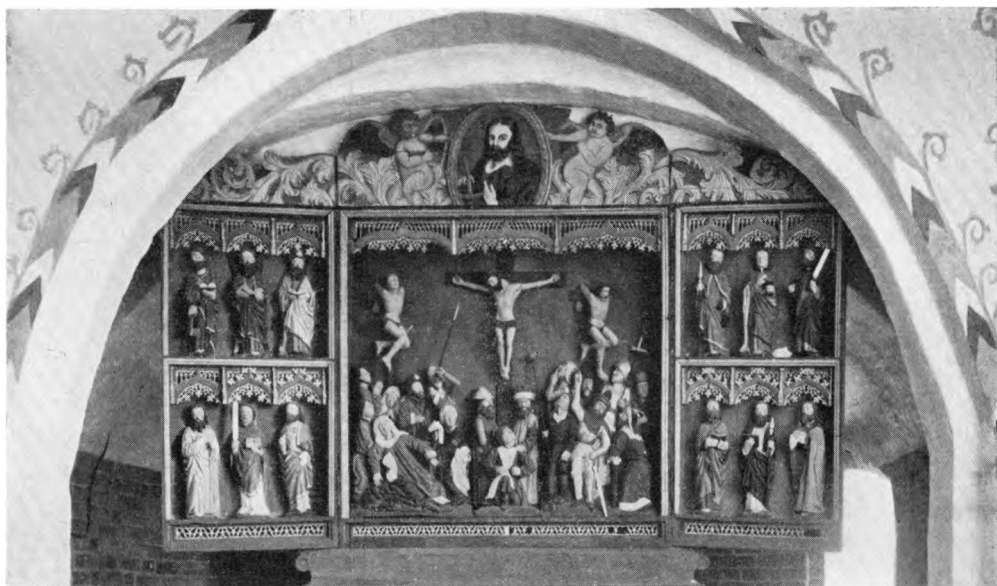

Fig. 7. Højst. Altertavle (p. 1574).

E. M. 1954

man kun kan skimte malerierne (vel fra 1702). Såvel i midtskabet som i apostelfløjene går værkstedets forskellige persontyper igen. Apostlenes pladser kan nøje bestemmes, dels efter skikkelsernes konturer i kridtgrunden, dels efter malede numre både i bagklædningens kridtgrund og på figurernes hulede bagside, med minuskler fra a—m, således at Jakob major (der står øverst til højre i nordre fløj) er mærket a, Andreas og Peder (ved siden af) henholdsvis b og c; herefter fortsættes med apostlen nederst til venstre i nordre fløj og hans sidekammerater, der er mærket d — e — f, videre øverst fra venstre til højre foroven i sydfløjen: g — h — i, og forneden, ligeledes fra venstre til højre: k — l — m. Apostlenes orden er da, for så vidt de kan identificeres, følgende, øverste række tværs over: Peder (fig. 8), Andreas, Jakob major — Filip? (sekundært spyd i højre, bogpose i venstre), Johannes, Bartholomæus. Nederste række tværs over:

— ? — (højre hånd på bryst, sekundær sav i venstre — Simons symbol),
 — ? — (skæglos, med bog og sekundært sværd), — ? — (ubestemmelig rest af attribut i højre) — Matthæus (bog holdt med begge hænder), — ? — (bog i højre, sekundært spyd i venstre), Matthias (fig. 9—10); heraf fremgår, at rækkefølgen har været en variation af evangeliernes orden. Bartholomæus' højre hånd tilhører i virkeligheden Longinus. Tavlen har de almindelige sengotiske profiler (bagsidens rammeværk på fløjene skråfaset); de inderste fløje er sinket sammen, de yderste har slidsfals. 1652 blev alteret ifølge Danske Atlas (VII, 296) fornyet, men tilsætningen af det udsavede topstykke og indskuddet af de to planker over og under predellaen hidrører sikkert fra 1702,

et årstal, der dels er malet på midtstykkets nederste rammestykke: »M. 1702«, dels uddrages af en kryptografisk indskrift med gule versaler på listen under Golgatha-relieffet ved sammenlægning af de »store« romertal: »Reparatum est æ renovatum hoc altare anno qVo paX et VerbVM DVretqVe In seCVLa pernIX« (»dette alter er istandsat og fornyet i året, hvor freden og ordet skal bestå, varig i århundreder«). Mens de gotiske dele står med en grell, nyere staffering, hvorunder skimtes en ældre (med meget rødt på apostlenes dragter) samt lidt oprindeligt guld på kridtgrund, er der på siderne af predellaen bevaret 1600tals skrift, formodentlig fra 1652, gul fraktur, i nord: »Jesu Christi Guds Søns Legome, som jeg nu haffuer annammet« etc., og i syd: »Jesu Christi Guds Søns blod« etc. De 1702 tilsatte dele står med samtidig staffering, på den nederste planke et nadvermaleri (kopi efter Leonardo da Vinci) flankeret af brunlige akantusblade på rød grund og topstykket med Salvator-medailon flankeret af engle og gråhvide akantusblade. Fra denne tid stammer sikkert også malerierne på bagsidens fløje, der som nævnt er utilgængelige. På predellaens forside er der nyere, hvid fraktur: nadverordene, hvorunder skimtes tilsvarende fraktur på hver side af en akantusbladkrans.

Sidealtertavler. Som ovenfor omtalt har der været to sidealtertavler foran nicherne på hver side af triumfbuen, det ene med S. Nicolaus (Danske Atlas), det andet »med Mariæ Billede og tvende Helgene« (Abildgaard 1776¹⁴, og det eneste af denne omtalte); man tør med sikkerhed gå ud fra, at Maria-alteret stod på korbuens nordside, der var Maria-alterets faste plads, mens Nicolaus-tavlen har stået foran sydnichen, der var forbeholdt kirkens værnehelgen.

Indtil 1956 stod et alterskab med Maria i skibets vestende, skjult bag orglet, men dette år indsendtes det til Nationalmuseet for at gennemgå en undersøgelse og konservering. Her afsløredes, at selve skabet, hvad der fremgik af en malet minuskelindskrift i smalfeltet under figuren, oprindeligt havde rummet S. Nicolaus; Mariafiguren var senere overflyttet hertil tilligemed et par fialespir, dele af en rosenkrans samt en flad kølbuebaldakin med stavværk, der var anbragt i omvendt stilling forneden på tavlen.

Maria-altertavlen (fig. 11), fra o. 1500, har været et skab, hvis indre bredde af kølbuebaldakinen angives til ca. 95 cm, med to fløje, hver med sit skårne eller malede helgenbillede (jfr. ovfr.). Til siderne har stået de nu til Nicolaus-skabet overflyttede, afkortede fialespir, der har mistet deres vandnæseprofiler og sokler. Selve Mariafiguren har været omgivet af en rosenkrans med store roser for pater noster og små for ave Maria; kun en del af roserne er overflyttet til Nicolaus-skabet, hvor de er anbragt i en spidsbue, der hviler på fialespirene; de er bagpå nummereret med romertal. Mariafiguren, der er 136 cm høj og skåret efter samme forlæg som Madonna fra Øsby (Haderslev amt p. 486, sml. også Toftlund smst. p. 835), men ikke af samme hånd, er et noget pro-

Fig. 8—10. Højst. Apostelfigurer fra altertavlen. 8. S. Peder.
9—10. S. Matthias (p. 1575).

K. M. 1954

vinsielt arbejde, med det lidt stive foldekast, det stereotype hår, kronens anbringelse på Marias hoved, ligesom hendes og barnets ansigtstræk (bemærk især udførelsen af Marias mund) røber en mindre rutineret billedskærer. Figuren er nu hvidmalet med forgyldt krone. Oprindeligt har Maria haft forgyldt hår, gyldent slag med smalteblåt foer, skoen mønjerød med sort sål.

Nicolaus-altertavlen, fra o. 1525, måler 185 × 101 cm; hænger til begge sider viser, at to fløje er forsvundet. Til dette skab hører kun de slanke, snoede fialesøjler og den fint skårne baldakin af det sengotiske, tidselagtige bladværk med blomster. Rameværket er sinket sammen, i de lodrette rammestykker er der et rundt »luft hul«. Af den oprindelige staffering fandtes få rester bevaret. Skabets baggrund har haft guldfarvet sølv, og forneden var der rest af en cinoberrød kant, sikkert fra tæppefrynser, som har været opdelt i flere farver. Karmenes indersider har været cinoberrøde ligesom nedre smalfelt med den neapelgule minuskelindskrift: »Scts nicolaus Ora pro nobis deum« (»S. Nicolaus, bed (til) Gud for os«). De snoede søjler bar spor efter rødt, blå og sølv. Baldakinens bladværk har været forgyldt med sølvfrugter, rammekanten forsølvet med hulkel i blå smalte. Den nuværende, senere staffering bibeholdtes; under den konstateredes en anden, også sekundær. Figuren solgtes 1873⁶ eller 1874¹⁵ til en opkøber¹⁶.

†*Figurer*. 1873 solgtes nogle gamle »billeder« i kirken⁶.

Altersølv. Kalk anskaffet 1631, 19 cm høj, samlet af dele fra forskellige tider: fladtrykt, gotisk knop med gennembrudte stavværksvinduer på over- og undersiden og rudebosser med minusklerne »ihesus«, tilhørende skaftled med graverede blade samt krave. Den sekskantede fod er fra o. 1600, med fodplade, standkant med rude mellem lodrette, dobbelte småstave (ruderne gennembrudt af rundt hul) og støbt, fastnittede krucifiks på graveret kors. På en af fodens sider graverede versaler: »Præposito Iohanne Mavritio, pastore Iohanne Prætorio Anno 1631«, på en anden: »Compararunt sibi calicem hunc cum patina ecclesia Hoistensis cum parochianis« (»da J. M. var provst og J. P. præst, anskaffede Højst kirke med sogneboere sig denne kalk og disk«); nyt bæger. *Disk* 1631, med pånittede rand, hvorpå graverede versaler: »Hoc est corpus meum« (»dette er mit legeme«), afbrudt af cirkelkors med fligearme på dobbeltskraveret bånd. 1883 fik guldsmed Lassen i Flensborg 11 mk. for en »sølvoblattalerken«⁶. *Oblatæske* af messing 1895 med giverindskrift (past. A. Matthiasen Hansen) indprykket under bunden¹⁷. *Alterkande* 1898¹⁸, af plet; den tidligere, af københavnsk porcelæn, anskaffedes 1857¹⁹. — Ifølge Danske Atlas (VII, 296 f.) »blev Kalk og Disk, Messeklæder og en Capital af 2000 Mark Lybsk bortstaalet af Kirkens Skab« 1576²⁰. 1629 blev ligeledes ifølge Danske Atlas to kalke med diske stjålet. 1643 hedder det i regnskaberne⁸: »2 flaschen thor Kercken maken laten, dewile de vorigen van den Schwedischen Hütern weggenamen«. Samtidig blev en kalk og flaske af tin lavet »tho den Kranken«.

— *Sygekalk* o. 1800, 10 cm høj, med rund fodplade og keglestubfod med nedre, flad rundstav under platte, keglen punslet med »hvirvel«-bånd, kugleformet knop direkte på foden og herover højt cylinderskaft; på det store, ægformede bæger er der ciserede bladguirlander med lille blomst. To ens mestermærker, P H i rektangel, og utydeligt bymærke under fodpladen, for Tønderguldsmeden Poul Hansen (Bøje p. 417)²¹. Samtidig, glat *disk*. *Oblatæske* 1883, af plet.

Alterstager, to par, sengotiske af form, men sikkert fra slutningen af 1500'erne.

1) 45 cm høje, med ens, ret hule fod- og lyseskål og tre, i tværsnit nærmest spidsovale ringe om cylinderskaftet; fra lysetornen udgår to lysepiber med nedhængende, gennembrudt krave. 2) 29 cm høje, med klokkeagtig, lav fod, konisk lyseskål med slappe profiler og to skaftringe af form som fladtrykte kugler; spor efter tre ben; lysetorn med piber, der ved skålens overside er om-bøjet i en volut. Under sager ude af brug nævnes 1881 to *†tinstager*²².

†Røgelsekar, smukt, med kæder, skal være forsvundet i 1870'erne¹⁵.

*†Ildfad*¹⁵, ifølge Haupt (jfr. II fig. 1531) lignende det i Rabsted, dog »noch roher«; 1656 købtes et »Fewerfass«⁸.

†Brudesmykke. I inventariet 1782²³ siges, at »Karstel- oder Tauf-Zeug samt Braut-Schmuck« tilhører præsten.

Alterskranke 1868¹¹, af vanlig type, med støbejernsbalustre som træer.

Døbefont, romansk, af granit, af arkadetype, med ringe om eller i stedet for kapitælerne; i tre arkader findes et relief, en nøgle med dobbeltkam, lilje, flakt fugl. Konisk skaft med rundstav.

Firkantet fod med halvfigurer på hjørnerne (sml. fig. 13), den ene med pande og kort sidehår, en anden med tonsur, de tre iført lange kapper, den fjerde, med hænderne i siden, synes klædt i et folde- rigt gevandt eller skørt. På fodens tre sider, under en tresidet portal eller mellem to flade stave ses relieffigurer: firblad med blomst, to sider med en lilje, den fjerde side tom. På kummens side en jernøsken fastgjort i bly. Oliemalet.

Under korbuen mod nord. (Mackeprang:

Døbefonte p.419). *Dåbsfad*, af tin, 1930, med tre fisk i bunden. I inventariet 1782²³ hedder det: Der er intet døbe- bækken; først 1861 synes man at have fået et sådant (»Døbefad med Skaal«⁶, der i et senere inventarium¹⁹ omtales som et lakeret »Sinkfad« med messing- skål). †*Fontehimmel* 1616, stafferet 1694 (Danske Atlas VII, 296).

Korbuekrucifiksgruppe, med sengotiske sidefigurer, fra slutningen af 1400'rne eller o. 1500, mens den korsfæstede ifølge indskrift er skænket 1744; den nyskårne figur er sikkert at betragte som en tidspræget kopi efter den oprindelige, der kan have været af type som Burkal (p. 1636). Mariafiguren (fig. 12), ca. 140 cm høj, holder (som Skrydstrup, Haderslev amt p. 683 o.a.) hovedklædet i venstre hånd, mens højre holder kappen oppe; hun er sikkert skåret efter samme forlæg som Burkal-Tandslet Maria, mens den ca. 146 cm høje Johannes med bogposen vel står de tilsvarende sidefigurer nær, men ikke har samme forlæg. Korset er sikkert samtidigt med Kristusfiguren og har ved hvert firpas med evangelistsymbolerne fire gotiske korsblade. På den bærende bjælke står med hvid skriveskrift på sort (en ældre, tilsvarende frakturskrift spores nedenunder): »Nicolau(!) Nielsen aus Lundsgard hat aus Christlicher Liebe, der Kirchen zu Zierath dieses Creutz Fix hieher setzen lassen. Wie auch zugleich nebenstehende Bilder auf Schildern und Vergulden lassen Anno 1744«.

L. L. 1956

Fig. 11. Højst. Sidealtertavle (p. 1576).

For enden af denne indskrift ses, under den sorte maling, med skriveskrift: »Gemalt und vergoldet 1878«²⁴, og denne staffering har gruppen endnu. Indtil 1855 i korbuen¹⁵, nu på skibets nordvæg.

Prædikestol med reliefskåret årstal 1603, af Tøndertype, og især Ballum (p. 1412) og Døstrup (p. 1514) nærtstående. Planen har det vanlige karnapfremspring, men stolen er nu kun på seks fag, idet opgangsfeltet mangler. Arkadernes relieffer forestiller: fødselen, dåben, Kristus på korset mellem Johannes og Maria, opstandelsen, himmelfarten og Kristus som verdensdommer. Reliefindskrifterne på latin i frise- og postamentfelter er Tøndertypens stadig gentagne, i frisen: Himmel og jord skal forgå etc., og f.eks. i postamentfelterne under himmelfart og dommedag: »ascendo ad patrem mevm et patrvm vestrvvm — inde ventrvvs est ivdicare« (»jeg stiger op til min fader og til eders fader — derfra vil han komme at dømme«). Fra den forsvundne underbaldakin stammer antagelig et »troldehoved« (fig. 14), nu opsat på en af de nye bærebjælker. Den samtidige himmel har ligeledes Tøndertypens gængse form og indskrift: Det er ikke eder, som taler etc. efterfulgt af: Din prædiken er sandhed, ligeledes på latin. Ifølge en malet indskrift på den smalle liste over hængestykket med årstallet er stolen »Staffirt Ao 1694 in April Monat«: brunt rammeværk, hvide søjler samt rødt på bueslag og lister. Himlens kvadratfelter er blå med hvide lister, rosetter og hængedue; reliefindskrifterne hvide på sort bund. 1857 blev stolen rensat og lakeret⁵. †*Sandur*²², ude af brug, omtalt 1881.

Stolestader i nygotisk stil 1898¹¹. 1673 blev de søndre kvindebænke i koret fornyet⁸. 1856 bestemtes det, at fruentimmerstolene skulde have rygstød som mandfolkenes²⁵. Solvigård havde tidligere stole i kirken²⁶ (jfr. †begravelse).

†*Brudestol* fra 1674, hvori der 1745 var »6 Stände«⁸; af disse havde »Kirchspielvoigt Johannes Ewaldt« det ene til sig selv eller sin hustru gratis og for livstid, de øvrige fem lejedes ud.

†*Geværskab* i våbenhuset til landmilitsen²⁷.

Orgel 1890, fra Marcussen og søn, Åbenrå, med to manualer og pedal; ti stemmer. Facade i nygotisk stil, 1891, udført af Lorensen, Alslev. Orglet står på et *pulpitur* fra samme år, med buet rækværk af drejede balustre. Egetræsmalet. Trappe fra 1897¹¹.

Pengeblok, o. 1800, ottekantet, med eet vandret jernbånd, jernlåg med skålformet pengetragt og korslagte jernbånd endende i tre hængsler, nu uden låse. Ved vestindgangen.

Klingpung med drejet skaft, messingskaft-tap og -ring, der slutter sig til tappen ved drevne, fligede blade; nyere, brun fløjlspose med sølvfrynser og kvast (1865 var den sort)¹⁹. Ude af brug. På triumfurens østvæg.

Salmenummertavler, til ophængning af tal; fem, †sortmalede, antagelig til påskrivning med kridt, omtales i inventariet 1865¹⁹.

Luthertavle, anskaffet 1884 i anledning af Luther-jubilæet 10. nov.

1883. Portrætmedaillon af hvidt marmor i sort marmortavle²⁸. På triumfvæggen mod nord.

Klokker. 1) 1752, støbt af Johann Andr. Bieber og søn. Klokken, 90 cm i tv., har om halsen en tom frise mellem akantusbladrækker og en tilsvarende på slagringen mellem reliefniler og bladrække. På korpus indskrift med versaler: »Ich leute zum gebet / zur predig zu den leigen / ich melde feuer und krieg(!) / ich gebe frieden zeigen / gieb Iesu dasz mein thon / in fried und freuden schal / bewahr dasz land fur(!) pest / fur(!) krieg und über fall«.

Herunder: »Me fecit me. Iohann Andreas Bieber & sohn in Hamburg anno 1752«.

2) Genforeningsklokke 1920, støbt i de Smithske Jernstøberier, Ålborg, med vers af Kai Hoffmann²⁹. †*Klokker*. 1685 synes den store klokke ringet itu ved de kongelige dødsfald [Frederik III. og hans dronning]³⁰. Danske Atlas (VII, 296) siger, at begge klokker var støbt 1752. Forgængeren for genforeningsklokken blev smeltet til krigsbrug 1917. Den var støbt af Beseler i Rendsborg 1854⁶ og havde foruden Frederik VII.s monogram følgende indskrift: »Kirkeklokke for Højst Menighed, støbt 1854, medens Arthur Christian Detlev Ludvig Eugenius Greve af Beventlow var Amtmand, Odin Wolff Tidemand Provst, Sabinus Høgsbro Præst, Eskild Povlsen Callesen og Hans Nissen Hansen Kirkeværger. Me fecit J. F. Beseler i Bendsborg¹¹, samt et vers af Ingemann.

E. M. 1954

Fig. 12. Højst. Maria ved korset, detalje (p. 1579).

GRAVMINDER

Grausten. 1) O. 1700, med næsten udslidt primær og sekundær indskrift (reliefversaler), sidst lagt over sognepræst Espen Petersen Hørup [sognepræst til 1717, gift 1732 med Mette Magdalene, datter af forgængeren, Niels Ewald (digteren Johs. Ewalds farfar)]. Gråhvid kalksten, 207 × 152 cm, med stort, ovalt bladkransfelt omgivet af stærkt fligede akantusblade, der forneden omslutter et englehoved, foroven Kristus på korset mellem to grenindfattede monogram-

E. M. 1954

Fig. 13. Højst. Fontefod, detalje (p. 1579).

†*Begravelse*, under koret, »lige for Alteret«²⁶ og »omtrent 4 alen i firkant«⁵ tilhørende gården Solvig, blev lukket 1855¹⁵.

28 *mindetavler*³¹ for sognets faldne i første verdenskrig er indmuret i et monument på kirkegården.

mer, det ene udslidt (M og D kan skelnes). I våbenhuset siden 1895, tidligere »im Kirchensteig«¹⁵.

2) O. 1781. Thomas Bonnichsen, »Kirchspielvoigt« i Hoilm, d. smst. 8. marts 1781, 57 år. Rødlig kalksten, 181 × 123 cm, med reliefversaler (gravskriften) og relief-skriveskrift (opbyggelige ord) i stort, indtunget felt flankeret af den opstandne trædende på slangen og Kristus på korset, begge scener over kranie på postament. Over skriftfeltet krone i bladkrans holdt af engle, nederst Memento mori (liggende barn). De bastante figurer henviser stenen til samme værksted som f. eks. Friderich Nielsens gravsten i Mjolden (p. 1456, nr. 9). På kirkegården, syd for skibet.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Åbenrå. Højst præstearkiv: Af pakken Bd 5. 1818—1923. Sager ordnet efter aktfortegnelsen, lægget: II 9. 1842—1923. Kirkelige byggesager. — Ca 1. 1696—1888. Højst kirkeregnskabsbog. — Ca 3. 1887—1921. Kirkeregnskabsbog. — Ca 4. 1898—1922. Kirkeregnskabsbog. — Cb 1. 1782—1898. Kirkeinventarier. — *Tønder provstearkiv:* Af pakken: sager vedr. Højst sogn I, læggene (1605) — 1729. Ang. byggearbejder ved de kirkelige bygninger. — 1636—1860. Kirkeregnskabsbog for Højst. — (1506)-1666-1743. Kirkeinventarier og indberetninger om indtægter m.m. — 1674—1707. Ang. stolestaderne. — 1838—57. Bausachen, Kirchhof. — *Tønder kirkevisitorium:* uden år. Visitationalsager fra Højst. — Aflev. fra Kiel: C VI 2, nr. 634. 1702—1852. Betr. Kirche etc. zu Hoist. — C VI 2, nr. 635. 1782. Inventarium der Kirche zu Hoist. — Se i øvrigt arkivalier for Tønder provsti i almindelighed p. 932. — Kronik 1903 ff. (ved embedet). — Kirkebeskrivelse 1927 ved sognepræst P. Schüle in (afskrift i NM). — Kirkeklokke-cirkulære af 1918, besvaret 1922 (NM). — Museumsindberetninger af S. A. Claudi Hansen o. 1910, Niels Termansen 1923 (forundersøgelse af altertavler) og 1926 (afdækning af

kalkmalerier), P. Kr. Andersen 1935 (forundersøgelse af inventar) og N. J. Termansen 1956 (istandsættelse af sidealtertavle). — Undersøgelse og beskrivelse ved Elna Møller, Erik Moltke og Vibeke Michelsen 1954.

Haupt II, 573 ff. — Lars Møller Nielsen, i Den nordslesvigske Kirke (red. H. Hejselbjerg Paulsen) II, 1948, p. 113 ff. — Max Rasch: Ein Streit um die Hoister Kirchenglocken, i Der Nordschleswiger, Åbenrå 13. okt. 1954 (udklip i NM) [indeholdende pastor Niels Knudsens udførlige beskrivelse i kirkebogen af omstøbningen 1752 samt meddelelse om de omstøbte klokker].

¹ Diplomatarium Danicum 2. rk. IV, nr. 285, jfr. nr. 288. ² Repertorium 2. marts 1505. ³ Smst. 17. nov. 1506. ⁴ S. R. D. VIII, 29 ff. ⁵ Tønder provstearkiv: 1838—57. Bausachen, Kirchhof. ⁶ Højst præstearkiv: 1696 1888. Højst kirkeregnskabsbog. ⁷ Tønder kirkevisitorium: u. år. Visitatorialsager etc. ⁸ Tønder provstearkiv: 1636—1860. Kirkeregnskabsbog etc. ⁹ 5-tallet må på grund af sin form snarere henføres til 1700'rne, og det kan tænkes, at det tidligere har indgået i et årstal, som angav opførelsesåret. ¹⁰ LA. Åbenrå. Tønder provstearkiv: 1836—63, 1875. Visitatsberetninger. ¹¹ Højst præstearkiv: af pakken Bd 5 etc. 1842—1923. Kirkelige byggesager. ¹² Muligvis har der i Højst kor også været gult, sml. Niels Termansens indberetn. ¹³ Højst præstearkiv: 1898—1922. Kirkeregnskabsbog etc. ¹⁴ Abildgaards dagbog p. 161. ¹⁵ Højst præstearkiv: 1782—1898. Kirkeinventarier (anmærkning under året 1888). ¹⁶ Den af Haupt (p. 574) nævnte statue, »angeblich ein Cardinal, mit Hut (Jac. d. Aelt.)« er antagelig den omtalte Nicolaus-figur. ¹⁷ Ifølge inventariet (note 15) skænket af pastorinden. ¹⁸ Skænket af Andreas Andersen og kone, Wittegård (note 15). ¹⁹ Note 15, inventarium ca. 1865. ²⁰ Jfr. rgsk. for 1697 (note 6) samt SJyAarb. 1941, p. 9. ²¹ Se: Sig. Schoubye: Guld- og sølvmedemærker fra Tønder og Tønderegnen, Tønder 1958, nr. 69. ²² LA. Åbenrå. Tønder provstearkiv: 1879—1920. Ang. kirkebygninger og deres inventar. ²³ Tønder kirkevisitorium: 1782. Inventarium etc. ²⁴ Ifølge overslag skulde gruppen renses og lakeres 1857 af maler And. Chr. Petersen (note 5). ²⁵ LA. Åbenrå. Tønder kirkevisitorium: 1856—62. Visitationsprotokol. ²⁶ Danske Atlas VII, 296. ²⁷ SJyAarb. 1941, p. 40. ²⁸ Købt hos brdr. Weschke, Atelier für Kunstgegenstände (note 11). ²⁹ De sønderjydske Kirkeklokker, 1925, p. 26 f. ³⁰ LA. Åbenrå. Carsten Petersens privatarkiv: saml. ang. kirker i Sønderjylland. ³¹ Leveret 1918—19 af Madсен, Rotenkrug (note 13).

E. M. 1954

Fig. 14. Højst. Prædikestolsdetalje (p. 1580).